

Arkiver

Kilder til den socialistiske Internationales udvikling (1907-1919)

I de senere år har biblioteket ved Friedrich-Ebert Stiftung i Bonn arbejdet med at åbne en portal for arbejderbevægelsens historie med navnet *Portal Arbeiterbewegung* for på den måde at skabe en fælles indgang til samtlige elektroniske kilder vedrørende arbejderbevægelsen i Tyskland. Portalen er et projekt, som efter planen skal gennemføres af Friedrich-Ebert Stiftung i samarbejde med andre institutioner lige fra Bibliothèque nationale de France til en række amerikanske universitetsbiblioteker. Denne "elektroniske guide" skal ligeledes dokumentere de kilder, der vedrører de internationale organisationer i arbejderbevægelsen, som de tyske organisationer var medlemmer af.

Biblioteket har indhøstet betydelig erfaring med retroaktiv digitalisering af kilder til arbejderbevægelsens historie. Blandt de mest vellykkede projekter kan nævnes udgivelsen af "Programatische Dokumente der deutschen sozialdemokratischen Parteien und deutschen Gewerkschaften" (<http://library.fes.de/cgi-bin/populo/prodok.pl>), online-udgaven af eksiltidsskriftet "Sozialistische Mitteilungen" (<http://library.fes.de/sozialistische-mitteilungen/>) og den elektroniske genudgivelse af "Sozialistische Monatshefte" (<http://library.fes.de/cgi-bin/populo/sozmon.pl>) samt af "Sozialdemokratischer Pressedienst" (http://www.fes.de/library/index_gr.html). Arbejdet sponsoreres bl.a. af *Deutsche Forschungsgemeinschaft*. I forbindelse med

disse digitaliseringsinitiativer samarbejder biblioteket med en række eksterne specialiserede virksomheder.

Kilderne, der på nettet bl.a. kan findes under "Sources of the Development of the Socialist International (1907-1919)", får en fremtrædende plads i den nye portal. Den reviderede udgave af denne samling af digitale kilder er en videreførelse af de 23 bind, der oprindeligt blev udgivet af Éditions Minkoff, Genève, med titlen *Histoire Générale du Socialisme. Histoire de la Deuxième Internationale*. Kildeudgivelsen omfattede materialer vedrørende den socialistiske Internationales kongresser, som afholdtes mellem 1888 og 1917. Planen var, at de følgende bind skulle indeholde netop de tekster, som her gøres tilgængelige. Med Éditions Minkoffs godkendelse gøres de her indsamlede dokumenter nu for første gang tilgængelige for offentligheden på adressen <http://library.fes.de/si-online/>. Nærværende udgave findes på tre sprog: engelsk, fransk og tysk; der kan klikkes på den ønskede sprogversion, og man kan ligeledes klikke sig frem til de ønskede dokumenter. Samtlige dokumenter findes på alle tre sprog, for så vidt de i sin tid blev udgivet på de tre sprog og har kunnet genfindes.

Som følge af tidens politiske forhold opstod der i 1970'erne en ny akademisk interesse for arbejderbevægelsens udvikling. Det førte i stigende omfang også til bestræbelser på at gøre de historiske kilder mere bredt tilgængelige. På et relativt tidligt tidspunkt begyndte man i DDR at udgive genoptryk af de mest centrale arbejderblade; i Storbritannien publiceredes genoptryk især af de tidlige arbejdera-

viser, specielt dem der havde en sammenhæng med den chartistiske bevægelse. I Forbundsrepublikken Tyskland gjorde et antikvariat sig store bestræbelser på at realisere en omfattende plan om genoptryk, men initiativet led i sidste instans skibbrud som følge af de store omkostninger. Restoplagerne fra dette initiativ er senere blevet solgt via forlaget J.H.W. Dietz Nachf. i Bonn. Dette forlag har også selv udgivet en række forskellige genoptryk om den socialdemokratiske bevægelse og om fagbevægelsen, men også om Internationales historie; f.eks. har man genoptrykt og udgivet dokumenterne vedrørende de socialdemokratiske partiers første kongres efter 1. verdenskrig i Bern i 1919.

I Moskva har man udgivet alle protokoller og referater fra Den Internationale Arbejderassociation (I. Internationale) plus yderligere bind, mens man i DDR har udgivet Kommunisternes Forbunds samlede materiale i tre bind samt et bind om I. Internationale i Tyskland, hvorved man fik skabt sammenhæng mellem den nationale og den internationale arbejderbevægelse.

I denne forbindelse var det, at serien *Histoire de la Deuxième Internationale 1889-1914* udkom på forlaget Minkoff i Geneve. Dette forlag var oprindeligt kendt for at udgive genoptryk af noder og musikalsk materiale, men var nu interesseret i at etablere sig på en bredere udgivelsesplatform. Serien indledtes med genoptryk af nogle af de værker, som man anså for at være de mest centrale, men hvis værdi i dag må betragtes som mindre entydig.¹ Fra og med bind 6 udgav man materialer vedrørende II. Internationales

kongresser, herunder den vigtige kongres i London i 1888, som især faglige hovedorganisationer deltog i. Grundlaget for de bibliografiske oplysninger i udgivelsen stammede i høj grad fra Georges Haupt,² men allerede i denne første serie inddrog man bl.a. visse organisationers beretninger til kongressen i udgivelsen, materiale som ikke oprindeligt havde været medtaget af de to forskere Michel Winock og Georges Haupt.³ Ud over det egentlige kongresmateriale indeholdt bindene desuden en række avis- og tidsskriftartikler med vurderinger af kongressens resultater. Der var ikke på nogen måde gjort noget forsøg på at opnå fuldstændighed, fordi det ville have oversteget grænserne for den plads, der var til rådighed. Ikke desto mindre antog de ofte interessante artikler i forbindelse med visse af kongresserne et ret betydeligt omfang; for kongressen i London i 1896 udgav man ligefrem et selvstændigt bind med de artikler om kongressen, der havde været bragt i pressen.⁴ Desværre har man ikke anført de kriterier, der blev anvendt i udvælgelsen af disse bidrag; det er således uvist, hvorfor f.eks. ret væsentlige indlæg som Daniel De Leons om kongressen i Stuttgart i 1907 og austromarxisten Otto Bauers indlæg om kongressen i København 1910 ikke fandtes blandt de offentliggjorte bidrag.

Alt i alt må det dog siges, at organisationernes væsentligste beretninger med denne serie blev gjort tilgængelige for offentligheden. Ved hjælp af de autentiske beretninger får man et godt indblik i, hvordan organisationerne selv opfattede sig. Dette materiale udkom i bind 6 til 22 og dækker samtlige kongresser i

perioden op til 1912. Herudover udkom det officielle bind om de socialdemokratiske partiers kongres i Stockholm i 1917, dog uden at være ledsaget af materialerne vedrørende denne kongres.⁵

Det Internationale Socialistiske Bureaus (ISB) bulletin, der udkom med 11 numre og et bilag i perioden 1909 til 1914, udkom som det 23. og sidste bind. Denne bulletin, som udkom på tre sprog, indeholder mange af ISB's centrale dokumenter. Tilsyneladende har man ikke hidtil erkendt bulletinens betydning i fuldt omfang. Før bulletinen begyndte at udkomme, bragtes ISB's meddelelser i det belgiske Arbejderpartis tidsskrift *l'Avenir Social. Revue du Parti Ouvrier Belge* frem til 1907 – disse meddelelser er ganske vist ikke særligt omfattende, men er af betydelig historisk relevans; da tidsskriftet imidlertid ikke er velkendt, er de kun i meget ringe grad eller slet ikke blevet inddraget i forskningen.

Oprindeligt havde det været forlagets hensigt at udgive en anden – og senere måske flere – serier. De grundlæggende udgivelser med henblik på Internationales X. kongres i Wien, udgivelserne vedrørende Kvindeinternationalen fra 1907 til 1913 og Ungdomsinternationalen fra 1907 til 1919 indsamledes og forberedtes delvis til offentliggørelse omkring 1980. Imidlertid blev den første serie ikke nogen bragende succes, og forlaget var tvunget til at opgive projektet. Internettet giver os nu en alternativ mulighed for offentliggørelse af materialet. I denne version fremlægges dog kun organisationernes egne dokumenter, for så vidt som det overhovedet har været muligt at finde

dem. Avisartikler og analyser i de deltagende organisationers tidsskrifter er ikke medtaget i denne netudgave.

Materialet er lokaliseret ved hjælp af en intens afsøgning af en lang række, primært, men ikke udelukkende, europæiske arkiver og institutioner. En sidste beretning, den engelsksprogede beretning fra det amerikanske Socialist Labor Party, er blevet lokaliseret i forbindelse med den seneste forberedelsesfase. De politiske omvæltninger i årene efter 1989 har betydet, at en række institutioner ikke længere eksisterer eller har fået nye arbejdsopgaver. Det vanskeliggør forsøg på at opspore kilderne, og så meget desto mere er det naturligvis nødvendigt at gøre de eksisterende dokumenter tilgængelige. Det kan siges at være sket med denne og andre kildeudgivelser som f.eks. den oven for omtalte svenske ved Martin Grass samt andre initiativer, såsom den kongres, Arbetarrörelsens Arkiv og Bibliotek i Stockholm afholdt med titlen *The International Labour Movement on the Threshold of Two Centuries* (http://www.arbar-kiv.nu/sem_international.htm). Denne udgivelse har forbindelse med arbejderhistorieprojektet (<http://labourhistory.net>), og dette websted indeholder en række links til andre, der beskæftiger sig med den internationale arbejderbevægelses historie.

Den X. Internationale Socialistkongres skulle efter planen have været afholdt i Wien i august 1914, men 1. verdenskrigs udbrud umuliggjorde kongressens afholdelse. En stor del af kongresmaterialet var dog allerede blevet trykt; i sin ovenfor omtalte bibliografi angiver Georges Haupt en liste på 47 titler. Ved

eftersøgningen af de omtalte 47 titler er en række andre tekster og beretninger blevet lokaliseret, således at den nuværende samling består af 65 tekster, bl.a. er beretningen fra det australske Socialist Labour Party nu fundet.⁶ Til trods for at denne samling ikke er fuldstændig – efter sigende eksisterer rapporten fra Ungarns Socialdemokratiske Parti også på fransk, ligesom det er blevet hævdet, at der i et arkiv findes korte beretninger fra Schweiz på tysk og fra Serbien på engelsk, som vi dog aldrig har fået adgang til⁷ – så omfatter den dog langt størstedelen af de i sin tid udarbejdede, men ikke udsendte beretninger. Vi må håbe, at denne samling vil medvirke til, at andre tryksager, der måtte eksistere, kan blive lokaliseret og blive stillet til rådighed for os med henblik på optagelse i denne internetudgave. For så vidt de forskellige sprogversioner har kunnet lokaliseres, bringes teksterne på engelsk, fransk og tysk.⁸

Materialet om Kvindeinternationalen er noget forskellige fra det materiale, som vedrører “Kongressen som aldrig fandt sted”. I alt 70 dokumenter fra perioden 1907 til 1915 gøres her tilgængelige; der er tale om tekster, der stort set har været ukendte indtil nu, og som kun ganske undtagelsesvis har været inddraget i den videnskabelige forskning, f.eks. diskussionen på kongressen i København om det væsentlige spørgsmål vedrørende et forbud mod natarbejde for kvinder. De danske og svenske delegerede gik ind for en resolution, der vendte sig mod et forbud mod natarbejde for voksne kvinder og krævede i stedet, at man skulle vedtage en resolution, der “forbød natarbejde for

både kvinder og mænd”. Et flertal var modstandere af denne resolution og navnlig Clara Zetkin og Nina Bang vendte sig voldsomt mod dette forslag (Om dagsordenspunkt 4).⁹

Internetudgaven indeholder alle 70 dokumenter, herunder dokumenter vedrørende den ekstraordinære kongres i 1912 og kongressen i Bern i 1915. I alle de tilfælde, hvor dette har kunnet lade sig gøre, er alt eksisterende materiale fremlagt på Internationalens tre officielle sprog. Dokumenterne består af de trykte beretninger til og fra kongresserne, kongresmateriale såsom forslag, resolutioner, udkast til dagsordener osv. såvel som de officielle beretninger i henholdsvis det tyske Socialdemokratis hovedorgan *Vorwärts* (1907, 1910) og det schweiziske partis *Berner Tagwacht* (1915). De engelske og franske sprogversioner af beretningerne til den 2. kongres har ikke kunnet lokaliseres; de forskellige artikler og beretninger i pressen om kongresserne er ikke medtaget. Materialet om kvindekongressen vil blive offentliggjort i løbet af 2007.

Materialet om *Ungdomsinternationalen* 1907-1919 omfatter også materiale vedrørende baggrunden for og skabelsen af Ungdomsinternationalen, Karl Liebknechts agitatoriske skrift “Militarismus und Antimilitarismus” såvel som den senere sovjetiske udenrigsminister Tschitscherins erindringer om ungdomsarbejdet; materialet er med andre ord ikke strengt begrænset til kun at omfatte kongresserne eller til Ungdomsinternationalens officielle udgivelser. Denne del af det samlede materiale består af i alt 60 dokumenter, hvortil kommer ca. 55 numre af organisationens Bulletin. Det har

ikke været muligt at lokalisere samtlige numre af Bulletin, men de tre forskellige sprogudgaver supplerer hinanden, hvilket betyder, at det har været muligt at fremlægge en næsten fuldstændig udgave. Navnlig for Bulletinens vedkommende ville vi være taknemmelige for oplysninger om yderligere numre. Denne del af teksten vil tidligst blive lagt ud på nettet i slutningen af 2007, og vi håber inden da at kunne lokalisere yderligere numre.

De offentliggjorte tekster er fundet i følgende institutioner:

- Arbejderbevægelsens arkiv og bibliotek, Oslo
- Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, København
- Arbetarrörelsens Arkiv, Stockholm
- Biblioteka Sejmowa. Wydział Zbiorów Historii Społecznej, Warszawa
- Bibliothek der Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn
- Fondazione Giangiacomo Feltrinelli, Milano
- Fondazione Lelio e Lisli Basso, Rom
- Fövárosi Szabo Ervin Könyvtár, Budapest
- GOPB (State Social Political Library), Moskva
- Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), Amsterdam
- Institut Emile Vandervelde, Bruxelles
- New York Public Library, New York
- RGASPI (Det russiske statsarkiv for social og politisk historie), Moskva
- Schweizerisches Sozialarchiv, Zürich
- Socialist Labor Party USA, Mountain View/San Jose
- Stiftung Archiv der Parteien und

Massenorganisationen der DDR, Berlin

- Tamiment Library, New York
- Työväen Arkisto, Helsinki

Noter

1. Som f.eks. det første bind i serien *Fifty years of International Socialism* af Max Beer, der første gang udkom i 1938 i London.
2. Georges Haupt: *La Deuxième Internationale 1889-1914. Etude Critique des Sources. Essai bibliographique*, Paris, 1964. En tysk udgave uden den bibliografiske del, men med en udvidet tekst udkom med titlen *Programm und Wirklichkeit. Die internationale Sozialdemokratie vor 1914*, Neuwied, 1970. Til trods for at der gennem de ca. 40 år, der er gået siden da, er blevet udgivet en række væsentlige kilder, og her navnlig de forskellige brevudgaver, som IISG Amsterdam har udgivet, samt Marx-Engels Gesamtausgabe (MEGA) er denne tekst fortsat en analyse af central betydning. Desuden udgav Haupt det første bind (1900-1907) med materiale vedrørende Det Internationale Socialistiske Bureau (ISB) *Bureau Socialiste International. Comptes rendus des réunions manifestes et circulaires. Documents recueillis et présentés par Georges Haupt*, Paris, 1969.
3. Desværre betød dette ikke, at materialet nu var komplet, f.eks. mangler Max Schippels omfattende beretning *Die fremden Arbeitskräfte und die Gesetzgebung der verschiedenen Länder. Materialien für den Stuttgarter Internationalen Kongress*, som var et bilag til tidskriftet *Die Neue Zeit* (nr. 41, bd. 25/2, 1906/1907) i det relevante bind om kongressen i Stuttgart.
4. *Le Congrès de Londres devant la presse*, Genève, Minkoff, 1980, 638 s.

5. Dele af dette materiale om de forsøg, som de socialdemokratiske partier i de neutrale lande gjorde på at få afsluttet verdenskrigen er nu blevet gjort tilgængelige. Et projekt med det formål at udgive dette materiale er aldrig blevet realiseret, men Martin Grass fra Arbetarrörelsens Arkiv og Bibliotek i Stockholm har lagt det af ham samlede og bearbejdede materiale om kongressen i Stockholm i 1917 ud på nettet på adressen: <http://labourhistory.net/stockholm1917/index.php#top>
6. Ifølge Georges Haupts bibliografi havde SLP sendt en beretning på engelsk og på tysk til organisationskomiteen i Wien. Disse rapporter findes tilsyneladende ikke længere. Men den engelsksprogede udgave kan i uddrag ses i dokumentsamlingen redigeret af William English Walling: *The Socialism of To-Day. A Source-Book of the Present Position and Recent Development of the Socialist and Labor Parties in all Countries Consisting mainly of Original Documents*, p. 335-339, New York, Henry Holt & Co., 1916, 642 s.
7. Oplysningerne stammer fra Georges Haupts bibliografi. Ifølge Schweizerisches Sozialarchiv i Zürich bør den beretning fra det schweiziske Socialdemokratiske Parti, som angiveligt befinder sig i Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven i Antwerpen ikke kategoriseres som partiets officielle beretning. Protokoller og referater fra henholdsvis partiets daglige ledelse og hovedbestyrelse tyder ikke på, at disse fora nogen sinde har vedtaget en sådan beretning.
8. Ifølge reglerne skulle beretningerne sendes til organisationskomiteen i 1.000 eksemplarer på hvert af de tre sprog.
9. Christl Wickert: Kvinder, valg-

ret og fred. Omkring den internationale socialistiske kvindekongres i København 1910. I: *Arbejderhistorie*. København. Nr. 29, oktober 1987, s. 14-28; se desuden Gabriella Hauch: "Arbeite Frau! Die Gleichberechtigung kommt von selbst"? Anmerkungen zu Frauen und Gewerkschaften in Österreich vor 1914. I: Rudolf Ardelts und Helmut Konrad (red.): *Dass unsere Greise nicht mehr betteln gehn!* Wien 1991, s. 62-86; Anna-Birte Ravn: "Lagging far behind all Civilized Nations". *The Debate over Protective Labor Legislation for Women in Denmark, 1899-1913*, s. 212, 216/217, 220. I: Ulla Wikander et al. (red.): *Protecting Women. Labor Legislation in Europe, the United States, and Australia, 1880-1920*, Urbana und Chicago 1995, s. 210-234; Ulla Wikander: *Feminism, familj och medborgerskap. Debatter på internationella kongresser om nattarbetsförbud för kvinnor 1889-1919*. Stockholm 2006, s. 288-293.

Gerd Callesen
gerd.callesen@chello.at

Internet

1956

Tidsskriftet *Politisk Revy* kaldte i et temanummer 1956 for den kommunistiske bevægelses kriseår (nr. 292, 23. juli 1976, 32 sider), og samtidig for det nye venstres fødsel. Amiel and Melburn Trust har lagt to britiske tidsskrifter online:

Universities & Left Review (1957-1959) havde udgangspunkt i Suez-krisen i 1956 og var et marxistisk opgør med den dominerende reformistiske politik i Labour. Det første nummer havde bl.a. bidrag fra Isaac

Deutscher, G.D.H. Cole og Eric Hobsbawm.

The New Reasoner (1957-1959) blev startet af John Saville og E.P. Thompson med baggrund i det britiske kommunistparti og var et begyndende opgør med stalinismen.

De to tidsskrifter forenede kræfterne i 1960 med udgivelsen af tidsskriftet *New Left Review*. På samme site er tidsskriftet *Marxism Today* (1980-1991) også lagt online. Der er mulighed for at "bladre" igennem de enkelte numre for inspiration, eller lave fuldtekstsøgning på forfatter og nøgleord mv. – se her sitets grundige "Search tips".

Årbogen *Socialist Register* (omtalt i *Arbejderhistorie*, nr. 1, 2006) havde i 1976 et temanummer om "1956 and after" (s. 1-140). Her er artikler om Khrushstjeps hemmelige tale, arbejderråd i Budapest og krisen i det britiske kommunistpart og det nye venstre.

Det nye nummer af tidsskriftet *International Socialism* har temaet "1956 and the rebirth of socialism from below" (nr. 112, autumn 2006, s. 77-162) med artikler om den ungarske revolution, Suez-krisen og den arabiske nationalisme og det nye venstres fornyelse af marxismen. Tidsskriftet har fået nyt site og hvert nummer er online med alle artikler og arkiv fra 1993.

www.amielandmelburn.org.uk/archive_index.htm
www.socialistregister.com
www.isj.org.uk

Socialister om religion

Som en lille modvægt til religionens renæssance i det offentlige rum har Tidsskriftcentret.dk lavet en materialesamling om socialisters forhold til religion.

Emnelisten har klassiske og nye tekster med marxistisk religionskritik og mere historiske analyser af islam, kristendommen og jødedommen.

www.tidsskriftcentret.dk/?id=562

Robert Capa

Vi har tidligere (*Arbejderhistorie*, nr. 2-3, 2006) omtalt vores emneliste *Den spanske revolution og borgerkrig 1936-1939*. Nu er der, i forbindelse med Arbejdermuseets udstilling om Robert Capa, udarbejdet et tillæg, *Om Capas fotografi 'Faldende soldat'*, hvor vi har samlet en god håndfuld links til biografier om Robert Capa, til hans mest kendte fotohistoriske værker – og selvfølgelig til fotoet fra netop den spanske borgerkrig med den faldende soldat.

I *Nyt om Arbejdermuseet* (nr. 3., okt.-dec. 2006) fortæller Vagn Buchmann "Historien om Capa og Trotski : Da deres veje krydsede i København". Denne artikel er nu lagt online på Tidsskriftcentret.dk.

www.tidsskriftcentret.dk/?id=526
www.tidsskriftcentret.dk/?id=571

Socialister på Assistens Kirkegård

Ove Dahl og Søren Federspiels artikel: "Den fortællende have" (*Arbejderhistorie*, nr. 2, 1995) er lagt online på vores emneliste *Socialister på Assistens Kirkegård* (omtalt i *forskningsnyt*, *Arbejderhistorie* 1/2006).
www.tidsskriftcentret.dk/?id=565
www.tidsskriftcentret.dk/index.php?id=427

Bjarne A. Frandsen
Tidsskriftcentret.dk

**Center for
Koldkrigsstudier**

Det nystartede Center for Koldkrigsstudier (omtalt i forskningsnyt, Arbejderhistorie 2-3/2006)

har fået en hjemmeside med oplysninger om centret, dets formål, tilknyttede forskere, netværksmedlemmer og arrangementer. Der er også en samling

af artikler om relevante emner og koldkrigslinks.

www.koldkrigsstudier.sdu.dk